

BANKLAR VA ULARNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI

Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Bank ishi kafedrası assistenti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada banklar iqtisodiy tizimning ajralmas bo'g'ini sifatida ko'rib chiqiladi. Banklarning asosiy funksiyalari, moliyaviy resurslarni jamlash va ularni qayta taqsimlashdagi roli, iqtisodiy barqarorlik va o'sish jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, tijorat va markaziy banklar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari, ularning investitsion jarayonlarni rag'batlantirish va pul-kredit siyosatini amalga oshirishdagi ahamiyati yoritiladi. Maqola yakunida bank tizimini rivojlantirish bo'yicha takliflar ham beriladi.

Kalit so'zlar: bank tizimi, iqtisodiy o'sish, moliyaviy vositachilik, tijorat banklari, markaziy bank, pul-kredit siyosati, investitsiyalar, moliyaviy barqarorlik.

Abstract. This article considers banks as an integral part of the economic system. The main functions of banks, their role in the accumulation and redistribution of financial resources, their impact on economic stability and growth are analyzed. The specific features of the activities of commercial and central banks, their importance in stimulating investment processes and implementing monetary policy are also highlighted. At the end of the article, proposals are made for the development of the banking system.

Keywords: banking system, economic growth, financial intermediation, commercial banks, central bank, monetary policy, investments, financial stability.

Абстрактный. В данной статье банки рассматриваются как неотъемлемая часть экономической системы. Анализируются основные функции банков, их роль в концентрации и перераспределении финансовых

ресурсов, а также их влияние на экономическую стабильность и рост. Освещены особенности деятельности коммерческих и центральных банков, их значение в стимулировании инвестиционных процессов и реализации денежно-кредитной политики. Статья завершается предложениями по развитию банковской системы.

Ключевые слова: банковская система, экономический рост, финансовое посредничество, коммерческие банки, центральный банк, денежно-кредитная политика, инвестиции, финансовая стабильность

Zamonaviy jamiyatda iqtisodiy taraqqiyot va moliyaviy barqarorlik masalalari muhim o'rin egallaydi. Har bir davlatning rivojlanish darajasi ko'p jihatdan uning moliyaviy institutlari, xususan, bank tizimining faoliyatiga bog'liq. Banklar iqtisodiyotning "qon aylanish tizimi" kabi harakat qilib, pul oqimini tartibga soladi, resurslarni qayta taqsimlaydi va ishlab chiqarish bilan iste'mol o'rtasida muvozanatni ta'minlaydi. Shuning uchun banklar nafaqat moliyaviy institut sifatida, balki ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim vosita sifatida qaraladi. Avvalo, ular jamiyatdagi ortiqcha mablag'larni yig'ib, bu mablag'larni investitsiya sifatida iqtisodiyotning turli sohalariga yo'naltiradi. Banklar, ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun muhim moliyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Ular kreditlar, lizing xizmatlari, investitsiya loyihalarini moliyalashtirish orqali tadbirkorlik muhitining yaxshilanishiga hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, banklar to'lov tizimining yurituvchisi sifatida harakat qiladi. Hozirgi raqamli iqtisodiyot davrida elektron to'lovlar, mobil bank xizmatlari va internet-banking imkoniyatlari tobora ommalashib bormoqda. Bu xizmatlar aholi va tadbirkorlar uchun qulaylik yaratadi, moliyaviy operatsiyalar tezligi va samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda masofaviy to'lov xizmatlariga bo'lgan talab keskin oshdi, bu esa banklarning texnologik jihatdan ham rivojlanishini taqozo etmoqda.

Uchinchidan, markaziy banklar orqali davlatlar pul-kredit siyosatini amalga oshiradi. Foiz stavkalarini belgilash, inflyatsiya darajasini nazorat qilish, valyuta kursini tartibga solish – bularning barchasi markaziy banklar zimmasidagi vazifalardir. Ushbu siyosatlar orqali mamlakat iqtisodiy muvozanatini saqlab turadi, moliyaviy inqirozlarning oldini oladi yoki ularning oqibatlarini yumshatadi.

Banklar nafaqat moliyaviy tizim ichida, balki jamiyatda ham muhim ijtimoiy rol o'ynaydi. Ular aholining moliyaviy savodxonligini oshirishda, jamg'arma madaniyatini shakllantirishda va sarmoyalarni to'g'ri yo'naltirishda ta'sir kuchiga ega. Masalan, bolalar uchun jamg'arma hisobvaraqlari, ipoteka kreditlari, ta'lim kreditlari orqali banklar hayot sifatini yaxshilashda faol ishtirok etmoqda. Shuningdek, banklar xalqaro iqtisodiy aloqalarning rivojlanishida ham asosiy vositachilardan biridir. Ular eksport-import operatsiyalarini moliyalashtiradi, xorijiy valyuta bozorlari bilan aloqani ta'minlaydi va transchegaraviy to'lovlar orqali global iqtisodiy integratsiyani qo'llab-quvvatlaydi. Ayniqsa, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik qilish bank tizimining shaffofligi, barqarorligi va xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashga yordam beradi. Biroq, banklar faoliyati hamisha ham silliq kechavermaydi. Ayrim holatlarda kredit risklari, likvidlik muammolari, mijozlar ishonchini yo'qotish kabi xavf-xatarlar yuzaga keladi. Shu sababli banklarning faoliyati qat'iy nazorat ostida bo'lishi, audit tizimi ishlashi va regulyatorlar tomonidan doimiy monitoring yuritilishi zarur. Davlat tomonidan banklar uchun ishlab chiqilgan qonunchilik bazasi, jumladan, "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonunlar ularning faoliyatini tartibga solishda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonda ham bank tizimi bosqichma-bosqich modernizatsiya qilinmoqda. So'nggi yillarda banklarning raqamli xizmatlari kengaytirildi, xorijiy sarmoyadorlar uchun ochiqlik siyosati yuritilmoqda, banklarni xususiylashtirish ishlari olib borilmoqda. Bu o'zgarishlar mamlakatda bank tizimining

samaradorligini oshirish, xalqaro moliyaviy tizimga integratsiyalashish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan.

Banklar iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, ular orqali mamlakat ichki va tashqi iqtisodiy faoliyatining asosiy jarayonlari boshqariladi. Banklar nafaqat moliyaviy vositachi, balki iqtisodiy taraqqiyotga xizmat qiluvchi muhim institut sifatida alohida e'tiborga loyiqdir. Ularning ishonchli, barqaror va innovatsion faoliyati nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda ham beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Banklar bugungi kunda nafaqat an'anaviy moliyaviy xizmatlar ko'rsatish bilan cheklanib qolmay, balki innovatsion yechimlar orqali raqobatbardosh iqtisodiy muhitni shakllantirishda ham faol ishtirok etmoqda. Ayniqsa, raqamli bank xizmatlari va fintech texnologiyalari bank tizimini tubdan o'zgartirib, moliyaviy xizmatlarning tezkorligi, arzonligi va qulayligini oshirmoqda. Masalan, blokcheyn asosidagi to'lov tizimlari, sun'iy intellekt yordamida tavsiya etiluvchi kredit baholash tizimlari yoki chatbotlar orqali mijozlarga xizmat ko'rsatish kabi yondashuvlar zamonaviy bank faoliyatining ajralmas qismiga aylangan. Bundan tashqari, barqaror moliya (green finance) konsepsiyasi banklar faoliyatiga tobora ko'proq integratsiyalashmoqda. Ya'ni, banklar ekologik loyihalarni moliyalashtirish, atrof-muhitga kam zarar yetkazuvchi ishlab chiqarish sohalarini qo'llab-quvvatlash orqali nafaqat iqtisodiy, balki ekologik barqarorlikka ham hissa qo'shmoqda. Bunday loyihalar orqali banklar ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmasiga olib, barqaror taraqqiyot maqsadlariga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, banklar mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishda ham muhim o'rin tutadi. Masalan, qishloq hududlarida kichik fermer xo'jaliklarini kreditlash, agrosanoat majmualarini moliyalashtirish orqali banklar iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish, aholining bandligini oshirish va ichki bozordagi faollikni rag'batlantirishga yordam bermoqda. Bu esa bank tizimi orqali ijtimoiy-iqtisodiy

muvozanatga erishish imkonini yaratadi. Banklarning yirik korporatsiyalar bilan ishlashdan tashqari, mikro moliyaviy xizmatlarni ko'rsatishi, ya'ni aholining kam ta'minlangan qatlamlariga kichik miqdordagi kreditlar berish, ularni moliyaviy muhitga jalb qilish ham alohida e'tiborga loyiq. Aynan shu yo'nalish orqali moliyaviy inklyuziya, ya'ni aholining keng qatlamlarini bank xizmatlari bilan qamrab olish darajasi ortadi.

Yana bir muhim jihat – bank tizimidagi inson kapitalining roli. Zamonaviy banklar faqat texnologiyalar bilan emas, balki yuqori malakali kadrlar, tahliliy fikrlashga ega mutaxassislar orqali ham rivojlanadi. Shu sababli, bank xodimlari uchun doimiy treninglar, xalqaro moliyaviy standartlar bo'yicha malaka oshirish kurslari joriy etilmoqda. Bu esa bank faoliyatining sifatini oshiradi va xizmat ko'rsatish darajasini xalqaro mezonlarga yaqinlashtiradi.

So'nggi yillarda banklar ijtimoiy loyihalarda ham faol ishtirok etmoqda. Ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat kabi sohalarga homiylik qilish, ijtimoiy innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali banklar o'z imidjini mustahkamlash bilan birga, ijtimoiy rivojlanishga ham munosib hissa qo'shmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, banklar zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas va ko'p qirrali tarkibiy qismi bo'lib, ularning faoliyati bevosita mamlakat taraqqiyoti, iqtisodiy barqarorlik va aholi farovonligiga ta'sir ko'rsatadi. Banklar moliyaviy vositachi sifatida nafaqat mablag'larni bir joydan ikkinchi joyga yo'naltiradi, balki iqtisodiy jarayonlarning to'g'ri ishlashi, sarmoyalarning oqilona taqsimlanishi va ishlab chiqarish salohiyatining kengayishiga xizmat qiladi. Shuningdek, ular nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va texnologik sohalarda ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, barqaror moliyalashtirishga bo'lgan ehtiyojning ortib borayotgani va moliyaviy xizmatlarning inklyuzivligini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlar banklarning bugungi va ertangi kunidagi rolini yanada kuchaytirmoqda.

Kelgusida bank tizimining samaradorligini oshirish, xavfsizlikni ta'minlash, zamonaviy texnologiyalarni chuqur integratsiya qilish va inson kapitaliga sarmoya kiritish orqali banklar milliy iqtisodiyotda yanada barqaror va yetakchi o'rinni egallashiga ishonch komil. Shunday ekan, banklarga nisbatan ishonchni mustahkamlash, ularning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish har bir davlatning iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalish bo'lishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Bank ishi asoslari". O'quv qo'llanma / Tahrir hay'ati: S. Abduqodirov va boshq. – T.: Iqtisodiyot, 2019.
2. Soliyev A.A., Ergashev B.M. "Bank ishi: nazariya va amaliyot". – T.: Ilm Ziyo, 2020.
3. Nurmuxamedov A. "Tijorat banklari faoliyatining asoslari". – T.: Innovatsiya-Ziyo, 2021.
4. Xodjayev N.X. "Pul, kredit va banklar". "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2020.
5. Jahon banki rasmiy hisobotlari va tahlillari – www.worldbank.org
6. Markaziy bank rasmiy veb-sayti: www.cbu.uz
7. Moliya vazirligi statistik byulletenlari va tahliliy ma'lumotlari – www.mf.uz
8. Mishkin, F.S. "The Economics of Money, Banking and Financial Markets". – Pearson Education, 2018.
9. IMF (Xalqaro valyuta jamg'armasi) tahliliy hisobotlari – www.imf.org